

अवधिः - होरात्रयम्

निर्देशः - (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

(2) प्रतिखण्ड-उत्तराणि पृथक् प्रदत्तायाम् उत्तरपुस्तिकायां लेखनीयानि ।

(3) प्रत्येकं खण्डं अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।

(4) प्रश्नपत्रे उत्तराणि न लेखनीयानि ।

(5) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारं अवश्यमेव लेखनीया ।

(6) सर्वेषां प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।

खण्डः - 'क' (अपठित-अवबोधनम्)

अङ्कः 10

प्र। अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

अहम् एका नदी अस्मि । पर्वतेभ्यः निर्गत्य क्षेत्रेषु आगच्छामि । तदा मम सलिलं शीतलं मधुरं च भवति ।

प्रपातः मम प्रथमावस्था अस्ति । शैनैः शैनैः अहं सागरं प्रति गच्छामि । मम सिकतायुक्तेषु तटेषु हरिताः तरवः

भवन्ति । तैषां वृक्षाणाम् उपरि काकाः चटकाः शुक्राः कोकिलाः वानराः च वसन्ति । स्त्रियः कलशान् गृहीत्वा

मम तीरे आयान्ति । कर्तिपयान् क्षणान् यापयित्वा, वार्तालापं कृत्या जलेन पात्राणि पूरयित्वा ताः इतः

गच्छन्ति । पक्षिणाम् कलरवैः वालकानां कीडनैः स्वीणाम् वार्तालापैः मम तटाः गुज्जायमानाः भवन्ति । परं

केचन जनाः अत्र आगत्य मनोरञ्जनं कुर्वन्ति, खादन्ति भोजनस्य अवशिष्टं च मम जले पातयन्ति । एवम्

अवकरैः मम जलं दूषितं भवति । दूषितं जलं स्वास्थ्याय अहितकरं भवति । अतः जलं दूषितं न कर्तव्यम् । यतः

जलम् एव प्राणिनां जीवनम् अस्ति ।

प्रश्नाः

I. एकपदेन उत्तरत -

(½x4=2)

(i) किम् दूषितं न कर्तव्यम्?

(ii) स्त्रियः कान् गृहीत्वा तीरे आयान्ति?

(iii) नद्याः तटेषु हरिताः के भवन्ति?

(iv) जलं केषां जीवनम् अस्ति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(2x2=4)

(i) नद्याः तटाः कैः गुज्जायमानाः भवन्ति?

(ii) वृक्षाणाम् उपरि के के वसन्ति?

III. यथानिर्देशम् उत्तरत -

(½x4=2)

(i) 'गच्छामि' क्रियापदस्य कर्तृपदम् किम् अस्ति?

(ii) 'अधः' अस्य पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(iii) 'जलम्' अस्य पदस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(iv) 'एका नदी' अनयोः पदयोः विशेषणपदम् किम् अस्ति?

IV. अस्य गद्यांशस्य कृते उचितं शीर्षकं लिखत ।

(C)

- प्र२. होलिकावाकाशे आगन्तु स्वभित्र प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचिपदैः पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां पुनः लिखत - $(\frac{1}{2} \times 10 = 5)$

मञ्जूषा

पत्रोतरं, भवदीयं, धार्मिकः, नमस्कारः, होलिकोत्सवः,
अग्रजः, आनन्दः, अवश्यम्, पत्रं, गुजरातप्रदेशात्

(1) _____

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र मनोज!

(2) _____ |

भवतः स्नेहसिक्तं (3) _____ प्राप्तम् । प्रिय मित्र! अस्मिन् वर्षे (4) _____ मार्चमासस्य विंशत्यां तिथौ अस्ति । अयम् अस्माकं (5) _____ उत्सवः भवति । अस्मिन् महोत्सवे मम (6) _____ भ्राता अपि अवकाशे अत्र आगमिष्यति । भवान् अपि (7) _____ एव आगच्छतु । भवदागमनेन होलिकोत्सवे अपूर्वः (8) _____ उल्लासः च भविष्यति । शीघ्रं (9) _____ देयम् ।

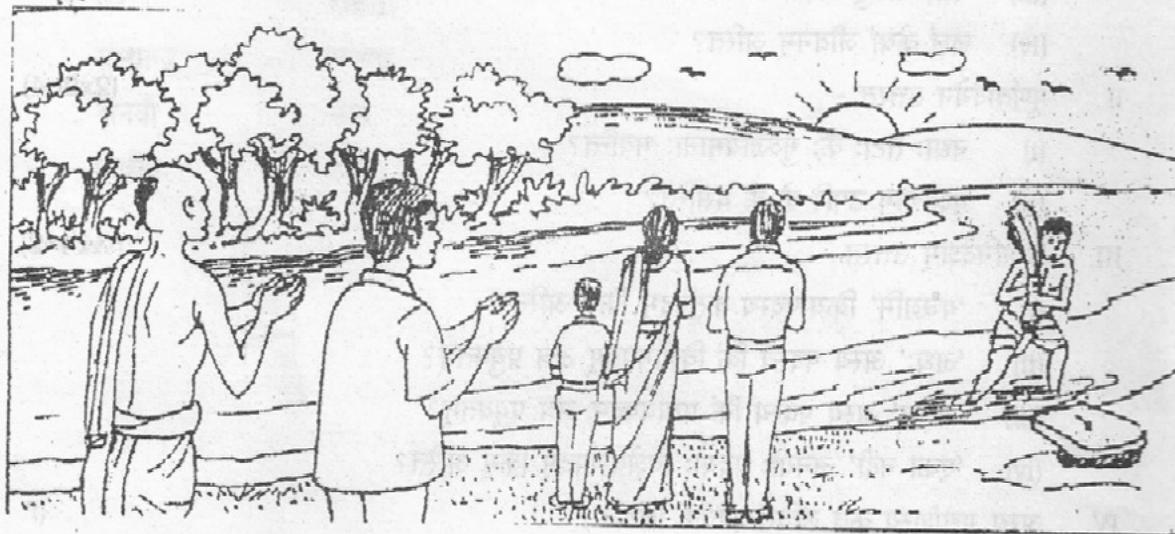
(10) _____ मित्रम्

रमेशः ।

- प्र३. निम्नचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत । $(2 \times 5 = 10)$

मञ्जूषा

नदीतटस्य, आकाशे, क्षालयति, जनाः, सूर्यः, नमस्कारं,
वस्त्राणि, वृक्षाः, नरः, खगाः, नदीजले, उत्पत्तिं

(C-2)

प्र४. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां सन्धिच्छेदं सन्धिं वा कृत्वा पुनः पूर्णवाक्यं लिखत - (1x3=3)

(i) सदैव सत्यं वदेत् ।

(ii) नाटकस्य नै + अकः अत्र अस्ति ।

(iii) शिलाजित् महा + औषधि: अस्ति ।

प्र५. मञ्जूषातः उचित-अव्ययपदं चित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत - (1x4=4)

मञ्जूषा
उच्चैः, बहिः, विना, पुरा

(i) आङ्गां विना _____ मा गच्छ ।

(ii) ज्ञानं _____ जीवनं व्यर्थम् अस्ति ।

(iii) देवालये भक्ताः _____ भजनं गायन्ति ।

(iv) _____ एकः नृपः आसीत् ।

प्र६. (क) अधोलिखितवाक्ययोः रेखांकितपदस्य प्रकृति-प्रत्ययौ पृथक्-पृथक् कृत्वा अथवा संये य पुनः वाक्यानि लिखत - (1x2=2)

(i) लता (हसितुम्) समर्था न अस्ति ।

(ii) मृगः जलं (पा+तुमुन्) नदीं प्रति गच्छति ।

(ख) तुमुन् प्रत्ययं संयोज्य वाक्यसंयोजनं कुरुत - (1x2=2)

(i) रामः पुस्तकं ददाति । सः रमेशस्य गृहम् गच्छति ।

(ii) बालिका व्यायामं करोति । सा उपवनं गच्छति ।

प्र७. अधोलिखितवाक्येषु अंकानां स्थाने संख्यावाचकविशेषणैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत - (1x3=3)

(i) वृक्षे (70) _____ पुष्पाणि सन्ति ।

(ii) सभायां (95) _____ जनाः सन्ति ।

(iii) उद्याने (52) _____ आम्रवृक्षाः सन्ति ।

प्र४. उचितशब्दरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (1x4=4)

(i) अहम् _____ फलानि आनेष्यामि । (मुनि-चतुर्थी विभक्तिः एकवचनम्)

(ii) _____ फलानि मधुराणि सन्ति । (इदम्)

(iii) इदम् _____ सिंहासनम् अस्ति । (राजन्)

(iv) शिशुः _____ सह गच्छति । (मातृ-तृतीया विभक्तिः एकवचनम्)

(1x4=4)

प्र9. उचितधातुरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि पुनः लिखत -

- (i) श्वः वयं गुरुं _____। (नम्)
- (ii) पाकशालायां स्त्री भोजनं _____। (पञ्च)
- (iii) त्वं धर्मविषये _____। (चिन्त् - लोद् लकारे)
- (iv) ह्यः उद्याने अनेके जनाः _____। (अस्)

(1x3=3)

प्र10. निम्नवाक्यानि शुद्धं कृत्वा पुनः लिखत -

- (i) लता चतुरः बालिका अस्ति ।
- (ii) आवां पटनानगरे वसथ ।
- (iii) शाखासु हरितम् पत्राणि सन्ति ।

खण्डः - 'घ' (पठित-अवबोधनम्)

अंकः 30

प्र11. अधोलिखितं गदांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

पूर्वदिशायाम् उदेति सूर्यः पश्चिमदिशायां च अस्तं गच्छति इति दृश्यते हि लोके । परं न अनेन अवबोध्यमस्ति यत्सूर्यो गतिशील इति । सूर्योऽचलः पृथिवी च चला या स्वकीये अक्षे घूर्णति इति साम्रातं सुस्थापितः सिद्धान्तः । सिद्धान्तोऽयं प्राथम्येन येन प्रवर्तितः, स आसीत् महान् गणितज्ञः ज्योतिर्विद्व आर्यभटः । पृथिवी स्थिरा वर्तते इति परम्परया प्रचलिता रुढिः तेन प्रत्यादिष्टा । तेन उदाहृतं यद् गतिशीलायां नौकायाम् उपविष्टः मानवः नौकां स्थिरामनुभवति अन्यान् च पदार्थान् गतिशीलान् अवगच्छति ।

(1/2x2=1)

I. एकपदेन उत्तरत -

- (i) कः महान् गणितज्ञः आसीत्?
- (ii) सूर्यः कस्यां दिशायाम् अस्तं गच्छति?

(1x2=2)

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- (i) मानवः काम् स्थिरामनुभवति?
- (ii) का परम्परया प्रचलिता रुढिः?

(1/2x4=2)

III. यथानिर्देशम् उत्तरत -

- (i) 'अधुना' अस्य पदस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम्?
- (ii) 'अन्यान् पदार्थान्' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् अस्ति?
- (iii) 'अचला' अस्य किम् विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?
- (iv) 'संसारे' इत्यर्थे अत्र कः शब्दः अत्र प्रयुक्तः?

प्र12. अधोलिखितं पदांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

गिरिशिखे ननु निजनिकेतनम् विनैव यानं नगारोहणम् ।
बलं स्वकीयं भवति साधनम् सदैव पुरतो निधेहि चरणम् ॥

(1/2x2=1)

I. एकपदेन उत्तरत -

(C-4)

(i) स्वकीयं साधनं किं भवति?

(1) नैति शब्दानि 2/2014

(ii) चरणम् कुत्र निधेहि?

(ii) विशेषज्ञानीय

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(i) निकेतनम् कुत्र अस्ति?

(i) विशेषज्ञानीय

(ii) वयं यानं विना किं कुर्मः?

(ii) विशेषज्ञानीय

III. यथानिर्देशम् उत्तरत -

(i) 'परकीयं' अस्य पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(i) विशेषज्ञानीय

(ii) 'स्वगृहम्' अस्य पदस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(ii) विशेषज्ञानीय

प्र13. अधोलिखितं संवादं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानां उत्तराणि लिखत -

रिपञ्ची : एकेन पदार्थेन अपरः पदार्थः सृज्यते अथवा विनष्टं वस्तु मृत्तिकायां मिलति । परं प्लास्टिके हयं प्रक्रिया असम्भवा एव ।

परमिन्द्र : कल्पयतु, यदि शतं वर्षाणि यावत् प्लास्टिक-निर्मितानां पदार्थानां निर्माणप्रक्रिया पृथिव्यां प्रचलिष्यति तर्हि किं स्यात्? (सर्वाः सखेदं विमृशन्ति)

रोजलिन् : अत्र विषादेन किम्? सर्वप्रथमं तु शिक्षकाणां सहयोगेन प्लास्टिकस्य विविधपक्षाः विचारणीयाः । अस्माकं प्रयासोऽपि पर्यावरणस्य रक्षणे अपेक्षितः ।

I. एकपदेन उत्तरत -

(½x2=1)

(i) अस्माकं प्रयासः कस्य रक्षणे अपेक्षितः?

(ii) विनष्टं वस्तु कस्यां मिलति?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(1x2=2)

(i) एकेन पदार्थेन कः सृज्यते?

(ii) केषां सहयोगेन प्लास्टिकस्य विविधपक्षाः विचारणीयाः?

III. यथानिर्देशम् उत्तरत -

(½x4=2)

(i) 'भूमौ' अस्य किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

(ii) 'एकेन पदार्थेन' अनयोः पदयोः विशेष्यपदम् किम्?

(iii) 'प्रयत्नः' इत्यर्थं कः शब्दः अत्र प्रयुक्तः?

(iv) 'युष्माकम्' अस्य पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम्?

प्र14. अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं उचितपदक्रमेण पूरयित्वा उत्तरपुस्तिकायां पुनः लिखत -

(1x4=4)

शैनैर्यदि यामि चिररात्राय विलपिष्यति गृहे वालः ।

द्रुतं यदि यामि वसनं मे भवेदार्द्धं सलिलवगैः ॥

अन्वयः यदि शनैः (1) चिररात्राय गृहे (2) तीव्रं तीव्रं विलपिष्यति । यदि (3) _____
यामि सलिलवेगैः मे (4) आर्द्रं भवेत् । १x4=4

प्र15. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदम् आधृत्य प्रश्ननिमार्ण कुरुत - १x4=4

- (i) कलमेन सह मसियष्टिः अपि प्लास्टिकावरणे समावेश्यते । १x4=4
- (ii) अहं स्नात्वा उष्णजले चरणौ स्थापयामि । १x4=4
- (iii) पाटलिपुत्रं निकषा आर्यभटस्य वेदशाला आसीत् । १x4=4
- (iv) चन्द्रस्य छायापातेन सूर्यग्रहणं दृश्यते । १x4=4

प्र16. अधोलिखितवाक्यानि घटनाक्रमानुसारेण पुनः लिखत - ½x8=4

- (i) सः हण्डीं स्नानगृहे अस्थापयत् ।
- (ii) सः भोजनं अकरोत् ।
- (iii) एकः प्रेमलः आसीत् तस्य च भार्या प्रेमली ।
- (iv) सः घटे जलम् अभरत् ।
- (v) प्रेमलः स्नानम् अकरोत् ।
- (vi) सः हण्डीं चुल्ल्याम् अस्थापयत् ।
- (vii) प्रेमलः स्नानाय उष्णजलम् इच्छति ।
- (viii) स्नात्वा सः अवदत् - पुष्पमिव शरीरं लघु जातम् ।

प्र17. अर्थैः सह शब्दानां मेलनम् कृत्वा उत्तरपुस्तिकायां पुनः लिखत - ½x6=3

शब्दः	अर्थः
आकलनम्	स्थापयित्वा
पथि	असामान्यः
करे	राक्षसौ
संस्थाप्य	गणना
दानवौ	मार्ग
विषमा:	हस्ते

(1x6)=6

स्थानिकम् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात्

विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात्

विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात् विवरणात्